

ვასილ კაჭარავა

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და საერთაშორისო შავი ზღვის უნივერსიტეტის პროფესორი

1954 წლის სახელმწიფო გადატრიალება გვატემალაში და ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო

მას შემდეგ რაც 1823 წელს მონროს დოქტრინა გამოცხადდა, ურთიერთობა შეერთებულ შტატებსა და ლათინური ამერიკის ქვეყნებს შორის საკმაოდ წინააღმდეგობრივი იყო. ერთი მხრივ, ამ დოქტრინის მიხედვით, აშშ უპირისპირდებოდა ევროპის ქვეყნების ექსპანსიას ლათინურ ამერიკაში და ფაქტობრივად მათი დამოუკიდებლობის გარანტის ფუნქციებსაც კი კისრულობდა, მეორე მხრივ კი მონროს დოქტრინა – ამერიკა ამერიკელთათვის – მნიშვნელოვანწილად აშშ-ის პოლიტიკურ დომინირებას გულისხმობდა ამ რეგიონში.

იმ დროიდან 1950-იან წლებამდე არც თუ ბევრი რამ შეიცვალა და შეერთებული შტატების გავლენა ლათინურ ამერიკაში კვლავაც უდიდესი იყო. მართალია, ეს გავლენა უპირველეს ყოვლისა ეკონომიკურ ექსპანსიაში გამოიხატებოდა, მაგრამ, როდესაც ამას აშშ-ის სტრატეგიული ინტერესები მოითხოვდა ძლევამოსილი ჩრდილოეთელი დემოკრატია არც პოლიტიკურ და სამხედრო ზენონლაზე ამბობდა უარს.

თუმცა ნურც ის დაგვავიწყდება, რომ 1823 წელს მიღებული მონროს დოქტრინის მეშვეობით ამერიკამ მართლაც დაიცვა ლათინური ამერიკის ახლად შექმნილი რესპუბლიკები ევროპული ექსპანსიისაგან. მართალია, 1898 წლის ესპანეთ-ამერიკის ომი მეტად წინააღმდეგობრივი მოვლენა იყო, მაგრამ კუბის დამოუკიდებლობა, თუნდაც შეზღუდული, არა მარტო კუბელთა ბრძოლის, არამედ ამ ომის შედეგიცაა. ამერიკის ჩარევა კარიბის ზღვის ქვეყნების საშინაო საქმეებში, არც თუ იშვიათად, ამ ქვეყნების მოსახლეობას სისხლისმღვრელი სამოქალაქო ომებისაგან იცავდა.

ასეთი დამოკიდებულებისა და პოლიტიკის ერთ-ერთ ვარიანტს წარმოადგენს 1950-იან წლებში გვატემალის რესპუბლიკაში განვითარებული მოვლენები, რომლებიც იმ პერიოდში მიმდინარე ცივი ომის ფონზე წარიმართა.

მიუხედავად იმისა, რომ, ევროპისა და აზიისაგან განსხვავებით, სამხრეთ ამერიკაში ვითარება უფრო ნყნარი იყო, 1953 წლის 12 აპრილს ამერიკის სახელმწიფოთა ორგანიზაციის საბჭოს წინაშე გამოსვლისას ამერიკის პრეზიდენტმა დუაიეტ ეიზენჰაუერმა მაინც გაუსვა ხაზი იმ საშიშროებას, რომელიც კონტინენტს ემუქრებოდა და „კლასებსა და ხალხებს ერთმანეთს უპირისპირებდა“ [1, 174].

ყოველივე ეს მნიშვნელოვანწილად გვატემალში მიმდინარე პროცესებთან იყო დაკავშირებული. გვატემალის პრეზიდენტმა პოლკოვნიკმა ჯაკობო არბენსმა 1952 წლის აგარაული რეფორმის კანონით, ე.წ დეკრეტი 900-ის მიხედვით, სხვასთან ერთად, უდიდესი ამერიკული კომპანიის „იუნაითედ ფრუტის“ პლანტაციების ნაციონალიზაცია გადაწყვიტა და მას საკუთრებაში არსებული 550 ათასი აკრიდან 400 ათასი ჩამოართვა. კომპანიას კი მიაჩნდა, რომ სახელმწიფოს კომპენსაცია – 3 დოლარი თითო აკრში ძალზე დაბალი იყო [9, 91].

კომპანია თვლიდა, რომ დარჩენილი მიწები ნაკლებად გამოსადეგი იყო ბანანის მოსაყვანად და არბენსის მთავრობის წინააღმდეგ სასამართლოში აპირებდა ჩივილს [3, 85-86].

როგორც აშშ-ის დაზვერვის ერთ-ერთ ანალიტიკურ დოკუმენტშია აღწერილი, „უინათედ ფრუტის“, რომელიც ლათინური ამერიკის ცხრა ქვეყანაში მოქმედებდა, არც მანამდე აკლდა პრობლემები. გვატემალის 1944 წლის რევოლუციის შემდეგ ამ ქვეყნის ნაციონალისტური ძალები მუდამ უარყოფითად აფასებდნენ კომპანიის საქმიანობას და მიუხედავად იმისა, რომ კომპანია სახელმწიფოს შემდეგ მთავარი დამსაქმებელი იყო ქვეყანაში და იქ მომუშავეებს სხვებთან შედარებით მაღალი ანაზღაურება ჰქონდათ, მის საქმიანობას „ეკონომიკურ კოლონიალიზმად“ ნათლავდნენ [3, 11].

დავა კომპანიასა და გვატემალას მთავრობას შორის საკმაოდ დიდხანს გაგრძელდა. 1954 წლის აპრილში სახელმწიფო დეპარტამენტმა გვატემალის მთავრობას 15 854 549 დოლარის გადახდა მოთხოვა „უინათედ ფრუტის“ მარტო ნყნარი ოკეანის სანაპიროზე ჩამორთმეული ქონებისთვის, მაგრამ უარი მიიღო. როდესაც „უინათედ ფრუტმა“ სახელმწიფო დეპარტამენტს გვატემალისთვის ყოველგვარი დახმარების შეწყვეტა და სხვა მკაცრი ზომების მიღება მოსთხოვა, დეპარტამენტში ჩათვალეს, რომ ზენოლა ამ ქვეყანზე მეტად „წყნარად“ უნდა მომხდარიყო, რათა ეს არ ჩათვლილიყო ქვეყნის საშინაო საქმეებში ჩარევად, რაც სხვა ლათინური ამერიკის ქვეყნების აღშფოთებას გამოიწვევდა.

მაგრამ, როგორც ცნობილია, სახელმწიფო დეპარტამენტის გარდა არსებობდა კიდევ ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო, რომელიც გაცილებით განსხვავებული მეთოდებით მოქმედებდა. მით უმეტეს, რომ დუაიეტ ეიზენჰაუერს ამ სააგენტოს საიდუმლო ოპერაციები უფრო იაფ და წარმატებულ გზად მიაჩნდა საბჭოთა ექსპანსიის წინააღმდეგ საბრძოლველად. (სხვათა შორის, სადაზვერვო სამსახურის ხელმძღვანელი ალენ დალესი თავის დროზე „იუნათედ ფრუტის“ დირექტორთა საბჭოს წევრი იყო. პრეზიდენტის პირადი მდივანი კი ამავე კომპანიის ვიცე-პრეზიდენტის ცოლი იყო).

ეს სააგენტო კი ჯერ კიდევ 1950 წელს, არბენსის გაპრეზიდენტების პირველივე დღიდანვე, საკმაოდ კრიტიკულად იყო მისდამი განწყობილი და იგი კომუნისტების (გვატემალის შრომის პარტია) მიმართ კეთილგანწყობილ ადამიანად მიაჩნდა. უფრო მეტიც, სააგენტოში ზოგიერთი მას თავადაც კომუნისტად მიიჩნევდა. ეს კი მაშინდელი ამერიკისთვის უდიდეს დანაშაულსა და მტრობას ნიშნავდა.

ამერიკული დაზვერვა ასევე კრიტიკულად აფასებდა 1952 წლის 17 ივნისის აგრარულ რეფორმას. ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ანალიტიკური დოკუმენტის ავტორები რეფორმის დეტალური განხილვის შემდეგ ასკვნიდნენ, რომ იგი მართლაც გაანთავისუფლებდა ათასობით გლეხს (ძირითადათ ინდიელებს) პრივილეგიური მიწათმფლობელების მიმართ საუკუნოვანი დამოკიდებულებისგან, მაგრამ სამაგიეროდ მათზე გაიზრდებოდა მთავრობის გავლენა. ამ დოკუმენტის თანახმად, მიწის სწრაფი დარიგება სერიოზულ ეკონომიკურ დაძაბულობას იწვევდა და ამ სფეროს ბიზნესსაც უკვე ეტყობოდა გარკვეული ნერვიულობა, თუმცა ეს ჯერ არ ასახულიყო სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რაოდენობაზე. დაზვერვის ანალიტიკოსები შიშობდნენ, რომ კონსერვატიული მიწათმფლობელების კონტროლის დაკარგვა გლეხობაზე გაზრდიდა კომუნისტების გავლენას მათზე, ისინი კი შექმნილ ვითარებას აუცილებლად გამოიყენებდნენ სათავისოდ. გაძლიერებული კომუნისტები კიდევ უფრო აქტიურად შეუტევდნენ „იუნათედ ფრუტს“ და ა.შ. [3, 70-78]. სწორედ ეს თანხვედრა რეფორმის სწრაფ განვითარებასა და კომუნისტების გავლენის ზრდას შორის აფრთხობდა ამერიკელ ანალიტიკოსებს.

მიუხედავად იმისა, რომ გვატემალის კომპარტია ამერიკული დაზვერვის 1952 წლის მარტის მონაცემებით მხოლოდ 500 კაცს ითვლიდა მისი არსებობა მაინც სერიოზულ პრობლემად მიაჩნდათ. ამ

500 კაციდან ერთი მესამედი სამხედროები იყვნენ, თანაც პარტიაში სერიოზული რეოგანიზაცია ჩატარებულა. პარტიის წევრები ძირითადად გვატემალა სიტიდან, მთავრობის მფლობელობაში მყოფი ყავის პლანტაციებში და „იუნათედ ფრუტის“ მიწებზე მომუშავე ხალხიდან იკრიბებოდა [3, 6-9].

ერთი სიტყვით, ამერიკის მმართველ წრეებში თანდათანობით მკვიდრდებოდა აზრი, რომ კომუნისტებთან დაახლოვებული გვატემალის პრეზიდენტი პრობლემებს უქმინიდა ამერიკის ინტერესებს არა მარტო უშუალოდ ამ ქვეყანაში, არამედ მთლიანად ამ რეგიონში. ამდენად სულ უფრო იზრდებოდა ამ პიროვნების ქვეყნის მმართველობიდან ჩამოცილების სურვილი.

თუმცა პრეზიდენტი არბენსის მოქმედების შეფასებისას იგივე ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო უფრო რეალისტურ ანალიზსაც აკეთებდა. კერძოდ კი სააგენტოს 1952 წლის 10 ოქტომბრის საინფორმაციო ანგარიშში ავტორი აღნიშნავდა, რომ მიუხედავად პრეზიდენტის თანამშრომლობისა კომუნისტებთან და ექსტრემისტებთან, რაც ზიანს აყენებდა ამერიკასთან ურთიერთობას, დარწმუნებული იყო, რომ პირადად იგი სულაც არ ეთანხმებოდა გვატემალის თუ საბჭოთა კავშირის კომუნისტების ეკონომიკურ დ პოლიტიკურ იდეებს და მათ არ გააჩნდათ საკმარისი გავლენა თავის ნებაზე ეტარებინათ იგი. რომ არბენსის რეფორმები უფრო ფრანკლინ რუზველტის „ახალი კურსის“ სულისკვეთებას გამოხატავდა ვიდრე საბჭოთა კომუნიზმისა. ავტორის აზრით, პრეზიდენტი თვლიდა, რომ იგი თავად იყენებდა კომუნისტებს. მას კარგად ესმოდა გვატემალის ეკონომიკური დამოკიდებულება ამერიკაზე და არ ეშინოდა კონსერვატიული გადატრიალებისა. არბენსს სულაც არ უნდოდა კომუნისტური სახელმწიფოს შექმნა, მას სურდა თანამედროვე დემოკრატია და მისი კუმირი ფრანკლინ რუზველტი იყო. მისი რეფორმები სულაც არ იყო ექსტრემისტული ან რადიკალური იგივე ამერიკის, ევროპის ან თუნდაც ლათუნური ამერიკის სხვა ქვეყნებთან შედარებით. როგორც მემორანდუმის ავტორი აღნიშნავდა, არბენსის რეფორმები გვატემალაში გამეფებული თითქმის ფეოდალურ ურთიერთობებთან შედარებით გამოიყურებოდა ასე რადიკალურად [3, 39-40].

მაგრამ, როგორც ჩანს, ამერიკის მმართველნი ნაკლებად ენდნენ მსგავს ანალიზს და საბოლოოდ მაინც უფრო გამარტივებული ფორმულა ამოქმედდა. კერძოდ კი, კაცმა არ იცის არბენსი როგორც მიხედავს ამ საფრთხეს, უფრო სავარაუდოა რომ საბოლოოდ კომუ-

ნისტები გაიმარჯვებენ, ეს კი საფრთხეს მთელ რეგიონსაც შეუქმნის, რომ აღარაფერი ვთქვათ „იუნაითედ ფრუტის“ ინტერესებზე. ამიტომ ჯობია ეს მთავრობა მოვაცილოთ და ამერიკისადმი აშკარად ლოიალური კაცი მოვიყვანოთ ქვეყნის სათავეში. მით უმეტეს, რომ აშშ-ს ლათინურ ამერიკაში ასეთი ქმედებების გამოცდილება არ აკლდა.

ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ერთ-ერთ მემორანდუმში პირდაპირ აღნიშნავდნენ, რომ გვატემალა იყო ლიუზიანის შტატისხელა პრიმიტიული აგრარული ქვეყანა 3,5 მილიონიანი მოსახლეობით, რომელიც ამ ეტაპზე „ბანანის რესპუბლიკებისთვის“ დამახასიათებელი ქსენოფობიური არასრულფასოვნების კომპლექსით შეჯერებულ ნაციონალისტურ პოლიტიკას ატარებდა. რასაკვირველია, იქვე ხაზი ესმეოდა ამ ნაციონალისტური პოლიტიკის კომუნისტურ შეფერილობასაც [3, 102].

სხვასთან ერთად, ამერიკელები თვლიდნენ, რომ გვატემალის კომუნისტური ძალები მეზობელ ჰონდურასშიც აპირებდნენ არეულობის ორგანიზებას. 1953 წლის სააგენტოს მემემორანდუმში მიიჩნევდნენ რომ საჭირო იყო არსებული მთავრობის შეცვლის დაუყოვნებლივი დაჩქარება [3, 116].

1953 წლის 23 ოქტომბრის მემორანდუმში პირდაპირ იყო ხაზგასმული, რომ გვატემალა მინიატურაში წარმოადგენდა ყველა იმ პრობლემასა და წინააღმდეგობას, რომელიც უპირისპირდებოდა დასავლური ტიპის სახელმწიფოს არსებობას და მის ბრძოლას კომუნისტური ვირუსის წინააღმდეგ. ამგვარად გვატემალა ერთგვარი ტესტი იქნებოდა, თუ როგორ შეიძლება რეგიონში ბრძოლა კომუნისტურ საფრთხესთან [3, 123].

მსგავსი განწყობილებების საფუძველზე ამერიკის მთავრობამ უკვე 1953 წლის მეორე ნახევარში დაიწყო სერიოზული მზადება ამ ქვეყანაში ხელისუფლების შესაცვლელად. მით უმეტეს, რომ ლათინურ ამერიკას ამერიკელები კარგად იცნობდნენ და ყველა ნიუანსში ერკვეოდნენ. დაზვერვის მონაცემები მართლაც რომ შთამბეჭქდავია. სხვასთან ერთად, ეს გვატემალის კანონიერი მთავრობის გადაყენებისთვის აუცილებელი მემკვიდრის ძიებაშიც გამოიხატა. სადაზვერვო სააგენტოს სამი კანდიდატურა ჰყავდა. პირველი იყო ხუან კორდობა ცერნა, ყავის ბიზნესში ჩართული გავლენიანი ფიგურა, რომელიც, ამავე დროს, „უინათედ ფრუტის“ კონსულტანტი და არბენსის წინა მთავრობის მინისტრი იყო. მეორე – მიგუელ ფუენტესი, წარსულში ცნობილი გენერალი და ერთ-ერთი პროვინციის გუბერ-

ნატორი. II მსოფლიო ომის დროს იგი პრონაცისტური განწყობილებებით გამოირჩეოდა, თუმცა ომის ბოლოსთვის აშკარად ამერიკისკენ გადაიხარა. მაგრამ საბოლოოთ არჩევანი კასტილო არმასზე შეეჩერეს, რომელიც არბენსთან ერთად სწავლობდა სამხედრო აკადემიაში და მალალი სამხედრო კვალიფიკაცია ჰქონდა.

კასტილო არმასს ჯერ კიდევ 1952 წლის დასაწყისიდან ამზადებდნენ არბენსის პოტენციურ შემცვლელად. ამერკული დაზვერვამის კანდიდატურას ძალზე დეტალურად სწავლობდა. 1952 წლის ანალიზში სადაც მისი სრული ბიოგრაფია და დახასიათება იყო, აღნიშნავდნენ, რომ იგი ძლიერი პიროვნება იყო, რბილად და დინჯად მოსაუბრე, სერიოზული, შრომისმოყვარე, ინტელიგენტი, ახალი იდეების შემთვისებელი, ანალიტიკური გონების, სწავლის მოყვარული და მსუბუქად მსმელი. იქვე იყო ხაზგასმული, რომ ის ჭეშმარიტად პროამერიკული კაცი იყო, თანამშრომლობდა ამერიკის მისიებთან და სამხედრო ატაშეებთან, იყო ნამდვილი პატრიოტი. იყო არბენსის ოპოზიციაში და უარი თქვა მის შეთავაზებულ თანამდებობაზე. 1950 წელს თავდასხმა მოაწყო სამხედრო ბაზაზე, დაიჭრა და დაატყვევეს, მაგრამ 1952 წელს გაიქცა ციხიდან და იმყოფებოდა ემიგრაციაში ჰონდურასში [3, 15-16].

ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს სხვა საიდუმლო მემორანდუმში აღნიშნავდნენ, რომ არმასს მხარს უჭერდნენ ნიკარაგუას პრეზიდენტი სომოსა და ჰონდურასის პრეზიდენტი გალვესი და თუ ამერიკის მხრდაჭერა და კურთხევა იქნებოდა, დაეხმარებოდნენ კიდევ მას თავისი მიზნების მიღწევაში ანუ სახელმწიფო გადატრიალების ორგანიზებაში. იმავე მემორანდუმში ხაზგასმული იყო, რომ შეიარაღებული გამოსვლა გვატემალაში გარდაუვალია. თუმცა მისი წარმატება საგარეო დახმარების გარეშე საეჭვოა და მარცხის შემთხვევაში ეფექტური ანტიკომუნისტური ოპოზიცია გვატემალაში შეიძლება საერთოდ მოისპოს. თუმცა იარაღით, ტრანსპორტით და კონსულტაციებით დახმარების მეშვეობით გამარჯვება სავსებით შესაძლებელია [3, 21].

სხვათა შორის, ამ მზადებასთან დაკავშირებულ ერთ-ერთ დოკუმენტში სადაზვერვო სააგენტოს წარმომადგენლები იმასაც აღნიშნავდნენ, რომ მათი ლათინურამერიკელი პარტნიორების ქმედება „კიდევ ერთხელ ამტკიცებს ჩვენს ზოგად მოსაზრებას, რომ არც ერთი ლათინურამერიკელის ნდობა არ შეიძლება იმ ასპექტში, რომ მას ენაზე კბილის დაჭერა შეუძლია“ [3, 35].

ამერიკის დაზვერვის დოკუმენტებში არმასის კოდური სახელი იყო RUFUS-ი. ხოლო არბენსის მთავრობის გადაყენების მოსამზადებელ ოპერაციას რაც არმასისა და მისი მომხრეების ყოველმხრივ უზრუნველყოფას გულისხმობდა, დაარქვეს PBFORTUNE. სხვათა შორის, ამ ოპერაციის პროექტი ჯერ კიდევ მინის რეფორმამდე 1951 წელს შეიქმნა. ეს იყო პირველი ეტაპი და შემდეგ იგი ოპერაცია FBSUCCESS-ში გადაიზარდა, რომელიც ნიშნავდა არბენსის მთავრობის უშუალო გადატრიალებას ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს საიდუმლო ოპერაციის მეშვეობით და თუ მშვიდობიანად არ გამოვიდოდა, ძალის გამოყენებითაც. აღნიშნული აბრევიატურები PBFORTUNE და FBSUCCESS ნიშნავდა – პრეზიდენტის საბჭო" (PB) Presidential Board, რასაც მოსდევდა სიტყვები ილბალი (Fortune) და წარმატება (Success). სააგენტოს გამოთვლით, ეს ოპერაცია ფსიქოლოგიური ომის და პოლიტიკური მოქმედების, შეიარაღების შექმნის, სხვა მატერიალური უზრუნველყოფის, კადრების დაფინანსების, სადაზვერვო ქმედებების, სატრანსპორტო უზრუნველყოფისა და სხვათა ჩათვლით 2, 735 000 დოლარი დაჯდებოდა [3, 109].

ოპერაციის დაჩქარებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა გვატემალაში ახლად დანიშნული ამერიკელი ელჩის პერუფოსის დასკვნამ, რომელიც 1953 წლის 28 დეკემბერს გადაეგზავნა ვაშინგტონს. ელჩი ხაზს უსვამდა კომუნისტთა გავლენის ზრდას ქვეყანაში და აღნიშნავდა – რომ, თუ არბენსის მთავრობა, კონსტიტუციური ვადით, 1957 წლამდე იარსებებს, კომუნისტები იმდენად გაძლიერდებიან ამ ქვეყანაში, რომ სერიოზულ საფრთხეს შეუქმნიან ამერიკის უსაფრთხოებასა და ეკონომიკურ ინტერესებს რეგიონში და შემდეგ უკვე ძალიან დაგვიანებული იქნება ვითარების გამოსწორება სერიოზული სამხედრო დაპირისპირების გარეშე, მაგალითად, როგორც ეს საბერძნეთში მოხდაო [3, 159].

ამის შესაბამისად აშშ-ის სახელმწიფო მდივანი დალესი 1954 წელს აცხადებდა, რომ საერთაშორისო კომუნიზმმა დიდი ხნის ძიების შემდეგ სამხრეთ ამერიკაში გვატემალა აირჩია თავის დასაყრდენად, რათა შემდეგ აქედან განევრცო იგი მთელს ლათინურ ამერიკაში. საბჭოთა დესპოტიზმის ეს ქმედება კი პირდაპირი გამონვევა იყო მონროს დოქტრინისადმი. დალესი აცხადებდა, რომ ამერიკას თვით არბენსის მთავრობა კი არ ანუხებდა, არამედ მის უკან მდგომი ძალები. „სიტუაცია გვატემალაში იმდენად სახიფათოა, რომ ამერიკის სახელმწიფოებს არ შეუძლიათ მისი იგნორირება“. დალესმა ისიც გაიხსენა, რომ 1953 წელს კარაკასში მეათე ამერიკატშორი-

სო კონფერენციაზე მიღებული ანტიკომუნისტური დეკლარაცია მხოლოდ გვატემალამ უარყო და არ მოაწერა მას ხელი. იგი ბრალს სდებდა გვატემალის მთავრობას საბჭოთა კავშირთან თანამშრომლობაში როგორც ორმხრივ, ასევე გაეროს ფორმატში და აღნიშნავდა, რომ საბჭოთა კავშირში განვრთნილი აგენტები უკვე გვატემალის მოსახლურე ქვეყნებშიც ამღვრევდნენ წყალს და პოლიტიკულ მკვლევლობებსა და გაფიცვებს გეგმავდნენ. შესაბამისად დალესი მხარს უჭერდა პოლკოვნიკ კასტილო არმასის გამოსვლას გვატემალის მთავრობის წინააღმდეგ [4, 451-452].

ასეთი განწყობილებების გასაბათილებლად გვატემალელები ამაოდ ცდილობდნენ აეხსნათ ამერიკელთათვის თავიანთი რეფორმების ჭეშმარიტი არსი. ამ მხრივ ნიშანდობლივია 1954 წლის 5 მარტს, გვატემალელი პოლიტიკოსის გიულერმო ტორიელო გარიდოს გამოსვლა, როდესაც იგი თავისი ქვეყნის პოლიტიკას იცავდა და აღნიშნავდა, რომ ამერიკა ტყუილად სწამებდა კომუნისტობას გვატემალის მთავრობას. მისი აზრით, არბენსის მთავრობის რეფორმებს არაფერი ჰქონდა საერთო კომუნიზმთან და ისინი უბრალოდ ქვეყნის ეკონომიკისა და უსაფრთხოების ინტერესებს ემსახურებოდა. თუმცა ამ რეფორმებმა მნიშვნელოვანწილად შეამცირეს უცხოური კომპანიების და განსაკუთრებით „იუნაიტედ ფრუტის“ გავლენა. „ეროვნული პორტებისა და დოკების მშენებლობის მეშვეობით ჩვენ ბოლოს მოუღებთ „იუნაითედ ფრუტის“ მონოპოლიას, რაც საშუალებას მოგვცემს გავზარდოთ და უფრო მრავალფეროვანი გავხადოთ ჩვენი ვაჭრობა..... ამასთან ერთად, ასევე „იუნაითედ ფრუტის“ კონტროლირებადი თეთრი ფლოტის ნაცვლად საშუალება მოგვეცემა სხვა საზღვაო საშუალებებიც გამოვიყენოთ“.

„ეროვნული ელექტრიფიკაციის მეშვეობით ჩვენ ბოლოს მოუღებთ უცხოურ მონოპოლიას ამ სფეროში, რომელიც ხელს უშლის ჩვენი მრეწველობის განვითარებას. აგრარული რეფორმით ჩვენ ვაუქმებთ ლატიფუნდიებს, მათ შორის „იუნაითედ ფრუტის“ მფლობელობაში მყოფთ. ჩვენ აღარ გაუგრძელებთ კონცესიებს ამ კომპანიას. დაჟინებით მოვითხოვთ, რომ უცხოური ინვესტიციები შესაბამისობაში იყოს ჩვენი ქვეყნის კანონებთან და დავიბრუნებთ და დავაფიქსირებთ ჩვენს დამოუკიდებლობას საგარეო პოლიტიკაში“.

გარიდო ხაზს უსვამდა, რომ უსაფუძვლო იყო გვატემალის რეფორმების კომუნიზმთან გაიგივება, სინამდვილეში ეს რეფორმები კერძო მიწისმფლობელების რწმენის განმტკიცებას ესმახურებოდა. ამავე დროს, მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზრდა სწორედ კაპი-

ტალისტურ განვითარებას უწყობდა ხელს და სოციალურ ბაზას ქმნიდა ჭეშმარიტად გვატემალური დემოკრატიის განვითარებისთვის [4, 449-451].

მაგრამ ეს არგუმენტაცია მიუღებელი აღმოჩნდა ამერიკისთვის, მით უმეტეს, რომ, როგორც ამ გამოსვლაში ჩანდა გვატემალის მთავრობა არ აპირებდა არავითარ კომპრომისს „იუნაითედ ფრუტთან“ და პირიქით, მის შემდგომ შევიწროებას გეგმავდა. გადატრიალების დაჩქარებას იმანაც შეუწყო ხელი, რომ გვატემალის მთავრობამ სოციალისტური ჩეხოსლოვაკიიდან იარაღის ყიდვა გადაწყვიტა, რადგან ამერიკელებმა არაერთხელ დაბლოკეს გვატემალის მცდელობა შეესყიდა იარაღი მეზობელ სახელმწიფოებში. 1950 წლიდან ამერიკა თავადაც უარს ამბობდა, რომ გვატემალისთვის მიეყიდა იარაღი და თავის ევროპელ მოკავშირეებსაც ამისკენ მოუწოდებდა. ეს მაშინ, როდესაც ამ სახის დახმარებაზე უარს არ ეუბნებოდა გვატემალის მეზობელ ჰონდურასსა და ნიკარაგუას [9, 91]. ჩეხოსლოვაკიის საწყობები კი გამოტენილი იყო გერმანელებისგან დარჩენილი იარაღით და იგი შვედური გემით ჩაიტანეს კიდეც გვატემალაში. ამერიკელებმა სცადეს ამ ტვირთის დაკავება, მაგრამ გემის სახელწოდება შეეშალათ და სხვა გემი დააკავეს. იმ საბაბით, რომ გვატემალა ამ იარაღს ჰონდურასის წინააღმდეგ აგრესიისთვის გამოყენებას აპირებდა, 1954 წლის მაისის მიწურულს ამერიკელებმა გვატემალის მიმდებარე ტერიტორიების საზღვაო და საჰაერო პატრულირება დაიწყეს. ამავე დროს, არმასის მომხრეებმა თვითმფრინავებით გადაუფრინეს გვატემალის ტერიტორიას და სააგიტაციო ფურცლები გადმოყარეს, სადაც გვატემალელებს კომუნიზმის წინააღმდეგ საბრძოლველად მოუხმობდნენ. ოველიევ ამის შემდეგ გვატემალაში უკვე აშკარად დაინახეს უცხოური ინტერვენციის საფრთხე.

ცენტრალური სადაზვერვო სამსახურის მიერ არბენსის წინააღმდეგ მიმართული ოპერაციის შტაბბინიდან ფლორიდაში კი იტყობინებოდნენ, რომ არბენსის მთავრობა რეპრესიებზე გადავიდა, მასობრივი ჩხრეკები და დაპატიმრებები დაიწყო და ხელში ჩაიგდო ინიციატივა. კომუნისტები საჯაროდ აცხადებდნენ გადატრიალების საფრთხის შესახებ და აიარალებდნენ თავიანთ მომხრე მუშებისა და გლეხების ჯგუფებს. გვატემალის პრეზიდენტი ეიზენჰაუერთან საუბარსაც მოითხოვდა მაგრამ ეს არ მოხერხდა. გვატემალის მთავრობის პროპაგანდა სახელმწიფო დეპარტამენტის პროტესტს საბჭოთა იარაღის ყიდვასთან დაკავშირებით „უინათედ ფრუტის“ ინტერესე-

ბის დაცვას უკავშირებდა. შტაბბინის წარმომადგენლებიპირდაპირ წერდნენ ვაშინგტონს, მტერი იერიშზე გადავიდა და დროა აჯანყება დაიწყო [3, 324 -326].

თუმცა თავად უკვე კარგა ხანია, საკმაოდ აქტიურად მოქმედებდნენ. აჯანყების სხვა უშუალო მოსამზადებელ საქმიანობასთან ერთად, ფლორიდის შტაბბინა აჯანყების ყველა ცენტრს, სხვადასხვა ქორის გავრცელებასაც ავალეზდა. მაგალითად, რომ მოსკოვიდან მრჩეველები და პოლიტიკოსები წევრებიც კი ჩამოვიდნენ; მთავრობამ ვალუტის დევალვაცია დააპირა და ურჩიეთ მოსახლეობას, რომ სასწრაფოდ მოიმარაგოს პროდუქტები; მთავრობის შემადგენლობა, პრეზიდენტის ჩათვლით, იცვლება; სამხედრო განვევასთან ერთად 16 წლის გოგო-ბიჭები შრომით ბანაკებში გაჰყავთ ერთი წლით პოლიტიკური აღზრდისთვის, სადაც ოჯახისა და ეკლესიის გავლენის შემცირებას ეცდებიან; კვების რაციონი დგინდება და დანარჩენ ფულს მთავრობა სესხის სახით მიითვისებს; პრეზიდენტმა არბენსმა უკვე დატოვა ქვეყანა; განათლების რეფორმა იწყება, რომლის მიხედვითაც სკოლებში რელიგიის ნაცვლად ათეიზმს ასწავლიან. დანარჩენი ყოველდღიური ქორების მოგონებას ადგილობრივ კადრებს ანდობდნენ არსებული ვითარების და მათი შეხედულებების გათვალისწინებით [3, 327].

ასეთი პროპაგანდისტისთვის, ირანში 1953 წელს იმავე ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს მიერ ორგანიზებული სახელმწიფო გადატრიალების გამოცდილებიდან გამომდინარე, აქტიურად იყენებდნენ რადიოს. მართალია გვატემალაში იგი ბევრს არ ჰქონდა, მაგრამ გვატემალელთა თვალში რადიო ავტორიტეტულ საინფორმაციო წყაროს წარმოადგენდა და შემდეგ ეს ინფორმაცია ზეპირად ვრცელდებოდა მოსახლეობაში. რადიოსადგური „განთავისუფლების ხმა“ *La Voz de la Liberacion* ფლორიდაში, მაიამიში იყო განთავსებული, მაგრამ საზოგადოებას არწმუნებდნენ რომ იგი გვატემალის ჯუნგლებში იყო შეფარებული. პოპულარულ მუსიკასა და იუმორთან ერთად ეს რადიოსადგური ანტისამთავრობო პროპაგანდას ეწეოდა. ამ პროპაგანდის განსაკუთრებულ სამიზნე ჯგუფს წარმოადგანდა გვატემალის ხუთ ათასიანი არმია, რომელიც გაცილებით ძლიერი იყო არმასის 400 კაციან არაორგანიზებულ ჯგუფზე. სადაზვერვო სააგენტოს უშუალო მხარდაჭერით ქვეყნის შიგნით ამ პროპაგანდისტულ საქმიანობას ეწეოდნენ სტუდენტების ჯგუფებიც, რომლებიც სხვადასხვა პამფლეტებსა და პლაკატებს ავრცელებდნენ. ერთ-ერთ ასეთ პლაკატზე რიცხვი 32 იყო გამოსახული, რაც

კონსტიტუციის 32-ე მუხლს აღნიშნავდა, რომლის მიხედვითაც ქვეყანაში აკრძალული იყო უცხოური პარტიების მოქმედება, ამ შემთხვევაში – საბჭოთა კომპარტიის. პრეზიდენტის მომხრეების სახლებზე აკრავდნენ წარწერებს – „აქ ცხოვრობს კომუნისტი“. ადგილობრივ გაზეთებში აგზავნიდნენ ცნობებს პრეზიდენტის და მის მომხრეთა სიკვდილის შესახებ, რასაც პატარა, ცენტრს მონყვეტილ დაბებსა თუ სოფლებში იჯერებდნენ და ეს პანიკასა და უნდობლობას თესავდა. ბოლოს და ბოლოს არბენსი იძულებული გახდა აკრძალვითი ზომები მიეღო და ზოგიერთი სტუდენტი დააპატიმრა კიდევ. ეს კი მისი მთავრობის არადემოკრატიულობის დასტურად გამოიყენეს, რაც ესოდენ ესაჭიროებოდა სადაზვერვო სააგენტოსა და ამბოხებულებს.

საბოლოოდ, ასეთი ხანგრძლივი და საფუძვლიანი მომზადების შემდეგ 1954 წლის 18 ივნისს კასტილო არმასის მომხრეებმა სამხედრო მოქმედება დაიწყეს. 480 მეამბოხე ჰონდურასისა და სალვადორის საზღვრებიდან ოთხი კოლონით შეიჭრა ქვეყანაში, რათა სიმრავლის ილუზია შეექმნა. დივერსანტები აფეთქებდნენ ხიდებს, მაგრამ ერიდებოდნენ არმიასთან პირდაპირ შეტაკებას. ჯერ ერთი, ეშინოდათ მისი და მეორეც, რომ ამ შეტაკებებს არბენსის მომხრეთა კონსოლიდაცია არ გამოენჯია. ყველაფერი კეთდებოდა პანიკის დასათესად – რადიო იტყობინებოდა მეამბოხეთა წარმატებებზე, თითქოს მოსახლეობა მათ მხარეს გადადიოდა.

მაგრამ რეალურად მეამბოხეები სერიოზულ მარცხს განიცდიდნენ ბრძოლაში. ქალაქ ზაკაპას 122 კაციანმა ჯგუფმა შეუტია, მაგრამ 30-მა გვატემალელმა ჯარისკაცმა მხოლოდ 28 კაცი დატოვა ცოცხალი. იგივე მოხდა ქალაქ ოუერტო ბარიოსში, სადაც პოლიციის უფროსის მიერ შეიარაღებულმა დოკერებმა 170 კაციანი მეამბოხეთა ჯგუფი გაანადგურა, მხოლოდ მცირე ნაწილი გაიქცა უკან ჰონდურასში. მაშინ არმასმა თვითმფრინავებით დაბომბა დედაქალაქი, მაგრამ საკმაოდ წარუმატებლად. მხოლოდ ერთი ნავთობის ცისტერნა ააფეთქეს და ეს ცეცხლიც 20 წუთში ჩააქრეს.

ამ დროს არმია ყოყმანობდა და ჯერ არ აპირებდა მეამბოხეთა მხარეს გადასვლას. სადაზვერვო სააგენტოს მონაცემებით, მოამბოხეთა გამარჯვება 20 ივნისს მეტად სათუო იყო. იმავე დოკუმენტში ზახგასმული იყო, რომ ეს ოპერაცია ინტერვენცია კი არა, თავისუფლების ერთგული გვატემალელების გამოსვლა იყო. მიუხედავად იმისა, რომ მთავრობის მოწინააღმდეგენი ჰონდურასიდან შემოვიდნენ ეს სულ გვატემალელები იყვნენ დაახლოებით 300 მებრძოლი.

მოგვიანებით შემოერთებულებთან ერთად კი 600 კაცი იყო. თანაც ისინი არაამერიკული იარაღითარჩან აღჭურვილებიო [3, 360].

მას შემდეგ, რაც არმასის მომხრეებს გარკვეული პრობლემები შეექმნათ და ისინი მარცხის პირას აღმოჩნდნენ, ეიზენჰაუერის განკარგულებით მათ მიიღეს დამატებითი დახმარება და ავიაცია. უნდა აღნიშნოს, რომ ავიაციის აქტიური გამოყენების უფლებას კასტილო არმასის მომხრეები და თვით სააგენტოს ოპერაციაში ჩართული ძალები მოითხოვდნენ, მაგრამ, ამასთან დაკავშირებით ამერიკის ხელმძღვანელობა დიდხანს ყოყმანობდა, ვინაიდან, ერთი მხრივ, ეს დაბომბვები გამოააშკარავებდა ამერიკის უშუალო მონაწილეობას, მეორე მხრივ კი პირიქით გააღიზიანებდა გვატემალელებს და გააერთიანებდა მას პრეზიდენტის გარშემო. მაგრამ, როცა გადატრიალება ჩაშლის პირას აღმოჩნდა, ექსპერტებმა ჩათვალეს, რომ ამ ძალის გამოყენება ჯობდა – ეს მტერს შეაშინებდა და მომხრეებს კი გაამხნევებდა. გარდა ამისა, ისინი უბრალოდ თვლიდნენ, რომ შექმნილ ვითარებაში სხვა არჩევანი აღარ ჰქონდათ.²³ სააგენტომ ორი ბომბდამშენი უყიდა სომოსას, რომელმაც, თავის მხრივ, ესენი არმასის ანტისამთავრობო ჯგუფს ათხოვა და ეს თვითმფრინავები სამი დღე ბომბავადნენ ქვეყანას. გამოცდილ ამერიკელ პილოტებს ჯერ კიდევ ოპერაციის დაწყების წინ ეძებდნენ. თუმცა მერე მათი სახელები აღარ ფიგურირებს.

საბოლოოდ, მემამოხეთა აქტიურობამ, ავიაციის გამოყენებამ და ამერიკის აშკარა ზენოლამ არმიის ოფიცრობაში სერიოზული ბზარი გააჩინა. ოფიცერთა მნიშვნელოვანი ნაწილი განუდგა არბენსს. ეს განსაკუთრებით ნათლად გამოჩნდა, როდესაც ქალაქ ჩიკუიმილას გარნიზონი დანებდა არმასის მებრძოლთა მცირე ჯგუფს. მაგრამ მთავარი ის იყო, რომ სულ უფრო აშკარად იკვეთებოდა ამერიკის პირდაპირი ინტერვენციის საშიშროება. ვითარება სულ უფრო უმართავი ხდებოდა და ქვეყანას სამოქალაქო ომის მასშტაბების შემდგომი გაფართოება ემუქრებოდა. ასეთი საფრთხეების კრებულს არბენსმა უკვე ველარ გაუძლო. ამიტომაც 27 ივნისს მან თავისი გადადგომის შესახებ განაცხადა იმ საბაბით, რომ არმია აჯანყდა.

28 ივნისისთვის ფლორიდის შტაბბინიდან ვაშინგტონს შეატყობინეს რომ არბენსი გადადგა, თუმცა ისიც დასძინეს, რომ ქალაქ ადმასის 500 კაციანი გარნიზონი და 2500 მოხალისე ჯერ კიდევ არნებდებოდა, მაგრამ მემამოხეები მათ დაბომბვით დაემუქრენ [3, 393].

1954 წლის 30 ივნისს ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს შტაბ-ბინიდან გვატემალაში მყოფ ამერიკელ აგენტებს მილოცვის ტელეგრამა გაუგზავნეს, რომელშიც აღნიშნული იყო, რომ დიდი გამარჯვება მოიპოვეთ და ახლა ამ წარმტების გამგარებაა საჭირო [3, 399].

საინტერესოა, რომ უშუალოდ სახელმწიფო გადატრიალების პროცესში ცხს ამერიკელ აგენტებს მეტად ნეგატიური შთაბეჭდილება შეექმნათ არმასის შესახებ. მასთან მჭიდრო ურთიერთობაში გაირკვა, რომ იგი სულაც არ იყო ჭკვიანი კაცი, ადმინისტრაციული უნარი არ გააჩნდა, ძალზე ადვილად ექცეოდა გავლენის ქვეშ – ანუ მისი ზემოაღნიშნული დოსიეს სრულიად საპირისპირო თვისებები გამოამჟღავნა. ამიტომ ამერიკელმა ოფიცრებმა ჩათვალეს, რომ მისი ბოლომდე ნდობა არ შეიძლებოდა და აუცილებელი იყო მისი მკაცრი გაკონტროლება, თუნდაც მთავრობის შექმნისას და ა.შ. თუმცა იმავე 1954 წლის 1 ივლისს ამ მემორანდუმის ავტორებს უპასუხეს, რომ, მიუხედავად ყველაფრისა, კასტილო არმასი ანტიკომუნისმის სიმბოლო იყო იმ დღეებში და ხალხის მხარდაჭერა მიიღო, „ამიტომაც ჩვენ ყველა ძალას ვიხმართ მის მხარდასაჭერად“ [3, 412-413].

ამ გადატრიალების შედეგად გვატემალაში მართლაც პროამერიკული მთავრობა მოვიდა. მაგრამ სამნუხაროდ, სულ მალე, იგი ერთ-ერთ ყველაზე რეპრესიულ რეჟიმად ჩამოყალიბდა. გამარჯვებულმა კასტილო არმასმა შეზღუდა საარჩევნო უფლებები, შეზღუდა Habeas Corpus-ის მოქმედება, გააუქმა კოლექტიური ხელშეკრულებები პროფკავშირებთან და შეწყვიტა მინის რეფორმა. მისმა უუნარობამ და რეპრესიებმა ქვეყანაში 1944 წლის რევოლუციამდელი ვითარება დააბრუნა.

ლათინურ ამერიკაში ამ გადატრიალებამ ძალზე უარყოფითი რეზონანსი გამოიწვია. არც ევროპაში დაიჯერა ვინმემ არმასის დამოუკიდებელი გამარჯვება და ყველა ხვდებოდა ამერიკის როლს ამ გადატრიალებაში. ფრანგული „მონდი“ და ბრიტანული „თაიმსი“ მკაცრად აკრიტიკებდნენ ამერიკის ეკონომიკური კოლონიალიზმის თანამედროვე ფორმებს. დასავლეთ გერმანიის, ძირითადად პროამერიკულად განწყობილი პრესაც კი კიცხავდა გადატრიალებას.

საინტერესოა, რომ ამ ოპერაციის შემდეგ ცენტრალურმა სადაზვერვო სააგენტომ გვატემალაში ექსპერტთა სპეციალური ჯგუფი გააგზავნა, რომელსაც უნდა შეესწავლა არბენსის მთავრობის დოკუმენტები და დაემტკიცებინა მისი თანამშრომლობა საბჭოთა

კავშირთან. ოპერაციას დაერქვა PBHISTORY. მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ შეისწავლეს სამთავრობო დოკუმენტების 150 ათასი გვერდი, მათ ძალზე მცირე რამ მოიძიეს ამ იდეის სასარგებლოდ. [6, 90] სოციალიზმის იდეებს გავრცელებას არბენსის მთავრობაში არავითარი უშუალო კავშირები არ ჰქონდა საბჭოთა კავშირთან.

უკანასკნელი წლების მანძილზე სულ უფრო მეტი ისტორიკოსი თანხმდება, რომ აშშ-ის ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს მიერ ორგანიზებულმა ამ სამხედრო გადატრიალებამ დიდი ზიანი მიაყენა გვატემალის ახალგაზრდა დემოკრატიას და ათწლეულების მანძილზე განსაზღვრა ამ პატარა ქვეყნის არასტაბილურობა, რასაც შემდგომში 140 ათასი გვატემალელის სიცოცხლე შეენირა, ხოლო ზოგიერთი, ადამიანის უფლების დამცველი ორგანიზაციის აზრით 250 ათასი.[7, 179]

ამასთან დაკავშირებით ერთი დეტალიც გვინდა გავიხსენოთ. სამხრეთ ამერიკაზე ზეგავლენის ერთ-ერთი გზა იყო ამერიკაში ძალოვანი სტრუქტურების კადრების მომზადებაც. მაგალითად გამოძიების ფედერალური ბიუროს ეროვნულ აკადემიაში ამზადებდნენ კადრებს ისეთი ქვეყნებისთვის, როგორცაა არგენტინა, ბრაზილია, ჩილე, ურუგვაი, მექსიკა, პანამა და კუბა. ამ აკადემიაში განვრთნილი კადრები შემდეგ თავიიანთ ქვეყანებში საიდუმლო პოლიციის უმაღლეს ემელონებში მუშაობდნენ ხოლმე. არსებული ტრადიციის მიხედვით, ამ აკადემიის კურსდამთავრებულები სურათს იღებდნენ გამოძიების ფედერალური ბიუროს ხელმძღვანელ ედგარ ჰუვერთან. ასე რომ, შემდგომში ამ საიდუმლო პოლიციაში ნაწამები ადამიანები იხსენებდნენ, რომ თავიანთ მწამებელთა კაბინეტებში ჰუვერის გვერდით მყოფ მწამებელთა სურათებს ხედავდნენ. [8, 415]

თუმცა, ეს უკვე, არა ამერიკის, არამედ თავად ამ ქვეყნების მესვეურთა პოლიტიკის ბრალი იყო.

1957 წელს არმასი მოკლა პრეზიდენტის სასახლის დაცვის წევრმა. ამასთან დაკავშირებით ეიზენჰაუერმანა დიდი მწუხარება გამოთქვა – „ეს დიდი დანაკლისია მთელი მისი ერისა და მთელი მსოფლიოსთვის. იგი ჩემი პირადი მეგობარი იყო და გვატემალა კომუნისტურ საფრთხეს გადაარჩინა.“ აღნიშნა მან.თუმცა სამძიმრის ტექსტი ძალზე მოკლე იყო.[2, 570]

არმასის მომდევნო ხელისუფალი მიგიუელ იოდგორას ფუნქციის კიდევ უფრო რეაქციული მმართველი აღმოჩნდა, სამაგიეროდ მტკიცე ანტიკომუნისტი იყო. [9, 93]

ვაშინგტონის თვალსაზრისით, ეს მნიშვნელოვანი, იაფი და კარგად შენიღბული გამარჯვება იყო კომუნიზმზე ცივი ომის მსვლელობისას. ამან ამერიკის მთავრობას მსგავსი საიდუმლო ოპერაციების ეფექტურობა დაუდასტურა.[5, 104-105] შემდგომში ირანისა და გვატემალის ოპერაციების წარმატებები გარკვეულ მოდელად იქცა სადაზვერვო სააგენტოსთვის, რომელმაც ეს გამოცდილება რეჟიმების ცვლის სხვა მცდელობებშიც გამოიყენა – წარუმატებელად კუბაში 1960-იან წლებში და წარმატებულად ჩილეში 1973 წელს. თუმცა ზემოხსენებულ, 1999 წელს გამოშვებულ წიგნში, ამ ოპერაციის მკვლევარი ნიკ გალაჰერი, ცსს-ს გამოქვეყნებული დოკუმენტების საფუძველზე ამტკიცებს, რომ ეს ოპერაცია უაღრესად ცუდად და უნიჭოდა ჩატარდა და მხოლოდ შემთხვევით დასრულდა წარმატებით.

მეტად მნიშვნელოვანია ისიც, რომ მსგავსმა ოპერაციებმა ანტიამერიკული სულისკვეთება გაზარდა და მთელი თაობის რადიკალიზაცია გამოიწვია ლათინურ ამერიკაში, რისი ყველაზე ცნობილი მაგალითიც იყო ფიდელ კასტრო და ჩე გევარა. [10, 263]

ერთი შეხედვით, ეიზენჰაუერმა ადვილად და იაფად, ამერიკული არმიის გამოყენების გარეშე მოიგო ომი კომუნიზმის წინააღმდეგ გვატემალში, მაგრამ, ამასთან ერთად, სერიოზული პრობლემები შეუქმნა გვატემალის ახალგაზრდა დემოკრატიას და შეერთებულ შტატებსაც მრავალი მტერი გაუჩინა რეგიონში.

მაგრამ, თუ გავითვალისწინებთ, რა საფრთხეს წარმოადგენდა კომუნიზმი თავისუფალი სამყაროსთვის, ამერიკის მოქმედება, მიუხედავად სერიოზული ხარვეზებისა, არც ისე უსაფუძვლო იყო და იგი სწორედ კომუნიზმის წინააღმდეგ არსებული გლობალური დაპირისპირების ქრილში უნდა განვიხილოთ.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. Public Papers of the Presidents of the United States. Dwight D Eisenhower, 1953, Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President., US Government Printing Office 1960.
2. Public Papers of the Presidents of the United States. Dwight D. Eisenhower, 1957, Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President., US Government Printing Office 1958.
3. Foreign Relations of the United States, 1952-1954, Guatemala, Editor, Susan K. Holly, United States Government Printing, Washington, 2003.

4. *Problems in American Foreign Policy, Volume II: Since 1914*. Documents and Essays Edited by Thomas G Paterson, D.C. Heath and Company Lexington , Massachusetts Toronto, 1980.
5. Cohen Warren I., *The Cambridge History of American Foreign Relations*, Volume IV. America in the Age of Soviet Power 1945-1991, Cambridge University Press, N.Y., 1993.
6. Cullather, Nick (1999). *Secret History: The CIA's classified account of its operations in Guatemala, 1952-1954*. Stanford University Press.
7. Diane Stanley, *For the Record: United Fruit Company's Sixty-Six Years in Guatemala*. Centro Impresor Piedra Santa, 1994.
8. Gentry J. Court, *Edgar Hoover the Man and the Secrets*, W.W. Norton & Company N.Y., London, 1991.
9. Pach Chester J, Jr. , Richardson Elmo, *The Presidency of Dwight Eisenhower* University Press of Kansas, 1991.
10. Walker Martin, *America Reborn, A Twentieth-Century Narrative in Twenty-six Lives*, Vantage Books, A Division of Random House, Inc N.Y., 2001.

Vasil Kacharava

Ph. Doctor, Professor of the Ivane Javakhishvili Tbilisi State University and International Black Sea University

Coup D'état in Guatemala and the CIA

Summary

Based on D.Eisenhower's presidential papers, recently published documents of the State Department and other sources, the present paper makes an attempt to evaluate the reasons and results of the coup d'état organized in 1954 by Colonel Castillo Armass, with the help of Central Intelligence Agency.

The 1952 agrarian reform in Guatemala implied partial nationalization of the plantations of the American 'United Fruit Company'. In the opinion of American politicians and CIA experts, this reform humiliated American business and was Communist in nature, nurturing Soviet influence not only in Guatemala, but in the other countries of the region. Correspondingly, the US actively helped rebellious colonel Castillo Armass, stipulating his victory.

Such a turn had a negative international resonance and Guatemala soon became the symbol of resistance against America.

In recent years more and more historians agree that this military overthrow created serious problems to Guatemala's young democracy and for decades determined instability in this little country.

On the other hand, taking into consideration the Communist threat for the free world, American's action in Guatemala, besides serious gaps, looks not so groundless and could be examined in the framework of global struggle against Communism.